

63. Україна. – 1919. – 30 жовтня.
64. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп. 1. – Спр. 172. – Арк. 3.
65. Наш шлях. – 1920. – 13 травня.
66. ЦДАВО України. – Ф. 2582. – Оп. 1. – Спр. 172. – Арк. 4.
67. Наш шлях. – 1919. – 30 листопада.

The article deals with the situation of Ukrainian secondary schools in Ukraine in the era of the Directory. It describes activities of the Ministry of Education of Ukrainian Nation Republic, other public authorities and public organizations to establish a national secondary education.

Key words: secondary school, the Directory, provincial people's government shall, partnership.

Отримано: 18.02.2010

УДК 908(477)»19»:323.15

В. О. Савчук

ДОСЛІДЖЕННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОГО ЖИТТЯ ЕТНІЧНИХ МЕНШИН УКРАЇНИ У 1920-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 30-х рр.

В статті розкривається роль історико-краєзнавчого руху України 1920-х – першої половини 1930-х рр. у вивченні національних меншин, які складали у той час близько 30 відсотків населення України.

Ключові слова: українізація, коренізація, національні меншини, краєзнавство, товариства, наукові збірники.

Програма розвитку краєзнавства, прийнята Кабінетом міністрів України до 2010 року, передбачає активізацію наукового вивчення історії краєзнавчого руху в різні періоди новітньої історії України і з різних напрямів науки. Це зосередило наукові сили навколо дослідження історії краєзнавства у 20-30-х рр., особливо етнічного чинника.

Зазначимо, що першими дослідниками етнічних меншин України були державні і політичні діячі, які активно проводили в життя політику коренізації, проголошеної XII з'їздом РКП(б). До таких праць варто віднести статті М. Скрипника [33], В. Фурера [36]. Про життя етнонаціональних районів йшлося в публікаціях Б. Кагана [26], Д. Маца [28], Є. Невельштейна [29], Г. Полянкера і Р. Балясної [32]. З окремих питань етнонаціонального життя опублікували наукові розвідки тогочасні відомі краєзнавці, – член Центрального комітету національних меншин та Українського комітету краєзнавства С. Ялі [43] і член Одеської комісії краєзнавства С. Цветко [37, 38, 39].

У широкому сенсі до цієї проблематики українські вчені повернулися за доби незалежності України. Найбільш послідовно її розробляють учені школи Інституту історії України НАН України та школи Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України про що засвідчують захищені докторські та кандидатські дисертації. Серед цього кола дослідників варто виділити Л. Якубову, [42, с. 329-365] Л. Гриневич [25, с. 225-233], В. Марочко [35], які оприлюднили низку оригінальних дослідницьких праць та збірників документів із зазначеної проблематики. З регіональних науковців варто виділити харківських дослідників О. Ніколаєнко [30, с. 37-47], К. Пивоварську [31, с. 191-195], з Донецька – О. Сучкову [34, с. 86-93], Чернівців – Ю. Юшко [40]. Доречно зазначити, що дослідження етнічної історії ініціюють і національні товариства. Так, Харківське міське товариство греків «Геліос» у 2003 році підготувало науковий збірник, редактором якого виступив О. О. Узбек [24]. Однак, в цих та інших наукових публікаціях проблемам історико-краєзнавчого вивчення національних меншин уваги присвячено ще мало. На це спрямована пропонована стаття.

Як відомо, згідно перепису 1926 р. в Україні проживало 1,5 млн. євреїв із 2,5 в СРСР, 624,9 тис. німців, 476,4 тис. поляків, близько 80 сотків союзного показника греків, татар. У руслі проголошеної владою політики коренізації, яка передбачала використання рідної мови в навчанні, державних структурах, діяльності громадських організацій та ін., почалася активна робота з вивчення історії, культури етносів, котрі населяють Україну. У місцях компактного проживання національностей почали створюватися національні адміністративні структури. На 1931 р. в Україні вже функціонувало 25 національних районів (8 росіян, 7 німецьких, по 3 болгарських, грецьких, єврейських, 1 польський). Там, де неможливо було створити райони, функціонували національні сільські ради: 404 росіян, 251 німецька, 148 польських, 34 болгарських, 30 грецьких, 28 єврейських, 16 молдавських, 10 чеських, 4 білоруських і 89 селищних національних сільських рад [40, с. 37].

Така інфраструктура з національно-територіального будівництва, вирішення соціально-економічних проблем вимагала активної науково-дослідної роботи з вивчення етнічних меншин. До неї долучалися як наукові, так і громадські форми краєзнавства. Підтримуючи прагнення національних меншин до вивчення власної історії і культури, народний комісаріат освіти прагнув через свої структурні підрозділи направляти цю роботу. Так, у зв'язку з 15-річчям з дня смерті єврейського письменника Й. Бовшевера, в жовтні 1930 р. він приймає постанову, якою передбачалося проведення комплексу заходів у зв'язку з цією подією – від пошукових до пропагандистських [21]. Враховуючи активну просвітницьку, краєзнавчу діяльність, колегія НКО УСРР своєю постановою від 19 березня 1926 р. єврейську школу в Новій Ушиці на Поділлі було названо “Школа імені Шолом Алейхема” [11, арк. 72].

Певну краєзнавчу роботу з вивчення, популяризації історії і культури проводили культурно-освітні установи. У 1926 р., наприклад, на Одещині серед національних меншин працювало 22 німецькі хати-читальні, 9 німецьких сільських будинків, 9 єврейських хат-читальень, по 4 болгарських хати-читальні і сільських будинків, 2 молдавських сільських будинки. У цей же час в Одесі відкривається і польський клуб. [13, арк. 72]. Для його діяльності Іллічівська райрада тільки у 1929 р. виділила 20 тис. крб. і збрала необхідні ремонтні роботи [14, арк. 34]. У 1926 р. в м. Одесі розпочав роботу будинок єврейської культури, що проіснував до 1935 р. Він зіграв значну роль у популяризації єврейської культури, організації краєзнавчої роботи серед єврейського населення [8, арк. 5]. Одночасно з цими закладами відкривається інтернаціональний клуб народів Заходу і Сходу, який проводив роботу серед представників 13 національностей, які проживали в Одесі [10, арк. 78].

Значна краєзнавча робота проводилася етнопонаціональними навчальними закладами і школами. На 1931 р., наприклад, в Україні діяло 9 педагогічних технікумів (3 єврейських, 2 росіян, 1 польський, 1 татарський, 1 німецький, 1 грецький з татарським відділенням). Окрім технікумів, функціонували польський і німецький інститути народної освіти, Ново-пoltавський єврейський сільськогосподарський інститут, 5 єврейських відділень при різних вищих навчальних закладах, а також інші відділення, де навчання велося на національних мовах [23, с. 64]. Одночасно з вищими навчальними закладами розширилася шкільна мережа. За даними Центрального статистичного управління, в Україні в 1929/30 навчальному році налічувалося 3759 етнопонаціональних шкіл, з яких: 1539 російських, 786 єврейських, 628 німецьких, 381 польська, 121 молдавська, 73 болгарських, 16 грецьких, 15 чеських, 10 вірменських, 8 татарських, 2 ассирійських [5, арк. 2].

У цих освітніх закладах установах поступово вироблялися, удосконалювалися форми краєзнавчої роботи. У її становленні велику роль зіграло учительство, ознайомленням якого з формами і методами цієї діяльності постійно займалася Рада з освіти національних меншин (Раднацмен) НКО. Зокрема, в листі НКО до старших інспекторів відділів народної освіти в квітні 1925 р. зверталася увага на необхідність проведення курсів для учителів, де слід було розглянути питання методики краєзнавчої роботи в школах [9, арк. 16].

Питання покращення методів краєзнавчих досліджень в регіонах з компактним проживанням національних меншин обговорювалися на V всеукраїнській конференції польських працівників (1926 р.) [6, арк.68], всеукраїнській болгарській конференції (1925 р.), Всесоюзному з'їзді єврейських культосвітніх працівників (1928 р.) [7, арк. 109], двох всеукраїнських нарадах культосвітніх працівників з роботи серед національних меншин (1927 р., 1931 р.).

Можливості краєзнавчих досліджень значно розширилися у зв'язку зі створенням у травні 1925 р. Українського комітету краєзнавства, який за короткий період роботи зумів об'єднати навколо себе сотні краєзнавчих організацій, тисячі шанувальників досліджень рідного краю. Співпраці з Українським комітетом краєзнавства приділяли увагу практично усі науки, громадські організації і установи, що займалися вирішенням різноманітних питань життєдіяльності національних меншин. Так, Центральна комісія у справах національних меншин (ЦКНМ) у своєму рішенні від 16 червня 1926 р. "Про роботу краєзнавчих організацій в місцях проживання національних меншин" підкреслювала: "Вважати необхідним почати вивчення побуту, історії, культури національних меншин України по лінії краєзнавчих організацій. Просити Український комітет краєзнавства і Раднацмен зробити доповідь про організаційні форми цієї роботи стосовно національних меншин" [6, арк. 94]. У іншому листі ЦКНМ, адресованого окружним національним бюро, підкреслювалося: "По доповіді Українського комітету краєзнавства визнано краєзнавчу роботу серед національних меншин дуже важливою. Пропонуємо поставити це завдання як першочергове. Для того, щоб організувати краєзнавчу роботу, Вам необхідно притягнути до вивчення національних меншин як самодіяльність самого населення, так і місцеві культурні сили. До кола питань, що підлягають вивченню, мають належати: питання історії колонізації, побуту, соціально-економічних взаємин тієї або іншої національності, участь їх в революційному русі, збереженні пам'яток старовини. Необхідно приступити до видання зібраних матеріалів у вигляді етнографічних і інших збірок, особливо в тих округах, які вже провели певну роботу у справі краєзнавства національних меншин. З метою координації краєзнавчої діяльності ЦКНМ пропонує ввести свого представника до складу окружних і місцевих організацій краєзнавства, використовуючи при цьому організаційні форми, комісії вивчення тієї або іншої національності, групуючи навколо них актив культурних працівників" [12, арк. 11]. У липні 1926 р. представником ЦКНМ в Українському комітеті краєзнавства був затверджений С. Ялі, який у короткий термін розробив і вніс свої пропозиції з перспектив краєзнавчої роботи, досліджень національних меншин.

Плідні контакти склалися в ЦКНМ з іншою республіканською громадською організацією краєзнавчого профілю – Українським комітетом охорони пам'яток культури (УКОПКом). Спільними зусиллями з останнім у 1927 р. була організована представницька експедиція з дослідження пам'яток єврейської культури в 57 округах Правобережної України. Її результатом особисто зацікавився народний комісар освіти України М. О. Скрипник [4, арк. 4].

За пропозиціями ЦКНМ і УКОПКу низка унікальних пам'яток оголошувалася пам'ятниками республіканського значення. Наприклад, постановою Колегії наркомосу України від 22 грудня 1928 року пам'ятником республіканського значення був оголошений Будинок стародавньої синагоги в містечку Погребище Бердичівського округу [22, с. 4].

Значний внесок у дослідження історії і культури національних меншин внесли наукові установи України, зокрема, Гєбраїстична комісія, утворена в 1919 р. в структурі Всеукраїнської академії наук (ВУАН) за підтримки відомого українського історика, академіка Д. І. Багалія [1, арк. 14-14зв.]. Як свідчать документальні матеріали, згадана комісія серед своїх першочергових завдань бачила виявлення і вивчення пам'яток, пов'язаних з історією українського єврейства. З цією метою в її складі у травні в 1919 р. був створений структурний підрозділ, який об'єднав навколо себе таких відомих учених, як: Д. І. Багалій, І. В. Галант, О. О. Глаголев, Б. З. Динабург, Г. Г. Попів, В. В. Рибинський [1, арк. 50]. Зусиллями цих і інших науковців вже в 1931 р. була підготовлена детальна картотека усіх наявних відомостей про історію і культуру євреїв в Україні [2, арк. 611зв.]. У наступні роки були опубліковані основні результати регіональних історичних досліджень українського єврейства, які знайшли своє віддзеркалення в працях І. В. Галанта "Два ритуальні процеси", "Житомирський погром 1905 року" і інших [20].

Надзвичайно важливо, що своєю діяльністю Гєбраїстична комісія підготувала умови для організації в структурі ВУАН відповідної установи з дослідження історії українського єврейства. Нею стала науководослідна кафедра єврейської культури, яка була відкрита в 1928 р. в системі ВУАН. Вона безпосередньо фінансувалася і спрямовувалася народним комісаріатом освіти України. Очолив кафедру професор Ф. І. Либєрберг, відомий не лише як дослідник юдаїки, але і як талановитий організатор науки [15, арк. 5].

У 20-х – початку 30-х рр. були зроблені відповідні кроки з дослідження історії і культури польського населення України. У червні в 1931 р. наркомосом України був підготовлений і обґрунтований проект постанови Раднаркому України "Про заснування у складі ВУАН Інституту польської культури", який включав літературний, філологічний, історичний і антирелігійний відділи [5 арк. 11]. На першому етапі Інституту для проведення досліджень виділялося понад 30 тис. крб. [5, арк. 7].

На теренах регіональних досліджень історії і культури національних меншин активно працювала Етнографічна комісія при ВУАН під головуванням академіка А. М. Лободи. За її завданням Є. Палило розробляла тему, пов'язану з дослідженням німецького і молдавського населення в Україні.

Виятковою наполегливістю з дослідження німецького населення відзначалася праця професора Ленінградського університету В. Жирмунського. Заслуховуючи звіт про його роботу, Раднацмен НКО України ухвалив резолюцію такого змісту: "Інформацію взяти до відома; питання про подальшу наукову роботу професора В. Жирмунського з вивчення історії, побуту і культури німецьких колоній поставити в Президії Укрнауки; скласти проект відозви до німецьких учителів у справі збору матеріалів по німецьких колоніях; просити Укрнауку включити у свій план на 1926/27 рік одне наукове відрядження в німецькі колонії України, збільшивши кількість учасників (експедиції) до трьох осіб; видати діалектологічну анкету професора В. Жирмунського до рахунок видавничих сум Раднацмену" [3, арк. 54].

Важливим етапом у дослідженні національних меншин України стала діяльність Всеукраїнської Асоціації сходознавства, організованої

в Києві 15 липня 1925 року. Зокрема, одеська філія Асоціації, очолювана професором О. Томпсоном, усебічно досліджувала історію і сучасний стан грецького і молдавського населення регіону, підготувала чимало оригінальних розвідок [16, арк. 7].

Конкретна програма дослідження і популяризації історії окремих національних груп була представлена у 1927 році в науковому органі Асоціації сходознавства журналі “Східний світ”, де голова київської філії проф. А. Синявський відмічав: “... хотілося б надати журналу науково-громадський характер, а не академічний (з розвідками, які можуть знайти собі місце краще у відповідних відділах Академії наук і дослідницьких кафедр). Бажано було б, щоб журнал розкривав зв’язки України зі Сходом у минулому і сьогодні. Треба зосередити увагу на вивченні живих стосунків України і українського населення з народами Сходу і на її території і поблизу неї, в СРСР. Нам потрібно шукати на Сході не засоби архівного вивчення, а засоби встановлення живих культурно-політичних і економічних зв’язків” [17, арк. 1зв.]. З цією метою на сторінках журналу були заведені спеціальні рубрики. Певною змістовою насиченістю вирізнялися матеріали рубрики “Культура і побут внаслідок вивчення національних меншин східного походження, переважно Правобережжя” [18, арк. 7]. На висвітлення національних меншин була орієнтована також бібліотечка журналу під загальною назвою “Східні народи Радянського Союзу”, де публікувалися цікаві матеріали з історії, етнографії, культури татарського, грецького, ассирійського населення України [18, арк. 25].

Таким чином, в 20-х – першій половині 30-х рр. регіональні історичні дослідження історії і культури національних меншин зайняли одне з провідних місць у наукових програмах різних установ Всеукраїнської Академії наук, громадських організацій, музейних закладів. У цей період була підготовлена і опублікована низка фундаментальних праць, які стали важливим підґрунтям у здійсненні політики коренізації у місцях компактного проживання етнічних меншостей. Також краєзнавча діяльність велася як у регіонах, так і великих промислових центрах. Проведені дослідження краєзнавцями 20-х – першої половини 30-х рр. ХХ ст. актуальні і нині, коли в незалежній Україні ведеться активний пошук ефективних шляхів гармонізації етнокультурного життя.

Список використаних джерел:

1. Центральний державний архів вищих органів влади України (ЦДАВО). – Ф. 166. – Оп. 1. – Спр. 172.
2. Там само. – Оп. 2. – Спр. 451.
3. Там само. – Оп. 6. – Спр. 709.
4. Там само. – Оп. 8. – Спр. 40.
5. Там само. – Ф. 166. – Оп. 9. – Спр. 1421
6. Там само. – Ф. 413. – Оп. 1ю – Спр. 150.
7. Державний архів Запорізької області (далі – Держархів Запорізької області). – Ф. 2. – Оп. 1. – Спр. 741.
8. Там само. – Р. – 81. – Оп. 1. – Спр. 30.
9. Там само. – Р. – 150. – Оп. 1. – Спр. 664.
10. Там само. – Р. – 728. – Оп. – Спр. 30.
11. Там само. – Р. – 785. – Оп. 1. – Спр. 11.
12. Там само. – Р. – 785. – Оп. 1. – Спр. 1020
13. Там само. – Ф. Р. – 1374. – Оп. 1. – Спр. 11.
14. Там само. – Ф. Р. – 4799. – Оп. 1. – Спр. 16.
15. Державний архів Київської області (далі – Держархів Київської області). – Ф. 112. – Оп. 1. – Спр. 8667.
16. Інститут рукописів Національної бібліотеки України НАН України ім. В. І. Вернадського. – Ф. Х. – Спр. 34125. – Додатки.
17. Там само. – Спр. 2327.

18. Там само. – Спр. 24190.
19. Там само. – Спр. 34125.
20. ВУАН. Збірник праць Єврейської археографічної комісії. – Ч. I. – К. – 1928. – 176 с.
21. Бюлетень НКО. – 1920. – №45. – С. 692.
22. Бюлетень НКО. – 1929. – №2.
23. Глинский А. Б. Национальные меньшинства на Украине / А. Б. Глинский. – Харьков-Киев: Центризат, 1931. – 77 с.
24. Греки Харківщини: Зб. іст.-біограф. статей / О.О. Узбек (ред.); Харк. міське т-во греків «Геліос». – Х.: Майдан, 2003. – 228 с.
25. Гриневиц Л. Єврейське національно-культурне відродження 1920-1930-х рр. в УСРР у «прокрустовому ложі» більшовицької ідеології / Л. Гриневиц // Проблеми історії України: факти, судження, пошуки. Міжвідомчий зб. наук праць. Вип. 12. – К.: НАН України Ін-т історії України, 2004. – 405 с. – С.225-233.
26. Каган Б. Я. Сталиндорф: 5 лет еврейского национального района на Днепропетровщине / Б. Я. Каган. – К.: Советское строительство и право, 1935. – 74 с.
27. Його ж: 5 лет стаиндорфского еврейского района (ОЗЕТ) / Б. Я. Каган. – М.: Дер Эмес, 1938. – 48 с.
28. Мац Д. Спартакoвский немецкий район Украины / Д. Мац // Революция и национальность. – 1937. – № 1. – С. 69-71.
29. Невельштейн Е. Фрайдорфский еврейский национальный район (Крым) (ОЗЕТ) / Е. Невельштейн. – М.: Дер Эмес, 1934. – 28 с.
30. Ніколаєнко О. Польські громадські організації Харкова і політика по відношенню до них в 1920-30-ті роки ХХ ст. / О. Ніколаєнко // Харків і Польща: люди і події. Матер. наук. практ. конфер. м. Харків, 12 лист. 2005 р. / Генеральне Консульство Республіки Польща у Харкові, Польський дім у Харкові. – Х.: Майдан, 2006. – С. 37-47.
31. Пивоварська К. Харківська вірменська колонія: соціально-економічна та культурна діяльність / К. Пивоварська // Вісник Харківського нац-ого ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Серія: Історія України. – 2001. – № 504. – Вип. 4. С. 191-195.
32. Полянкер Г. Кааліндорфські нариси / Г. Полянкер, Р. Болясна. – К.: Держлітвидав. України, 1938. – 40 с.
33. Скрипник М. Нариси підсумків українізації та обслуговування потреб національних меншин УСРР, зокрема російської. Промова на засіданні колегії НКО УСРР 14.02 1933 р. / М. Скрипник. – Х.: Рад. шк., 1933-36 с.
34. Сучкова О. В. Внесок євреїв – діячів науки та культури в розвиток Донбасу в 1920-30-ті рр. ХХ ст. / О. В. Сучкова // Історичні і політологічні дослідження. – 2003. – № 5/6 (17/18). – С. 86-93.
35. Сільськогосподарський союз голландських вихідців на Україні (1921-1927) // Союз менонітів України. Зб. док. і матер. / упоряд В. І. Марочко. – К.: Ін-т історії України НАН України, 2000. – 340 с.
36. Фурер В. Підсумки і завдання національного культурного будівництва на Харківщині. Скорочена й перероблена доповідь на VII пленумі ОПК з додаванням резолюції / В. Фурер. – Х.: Пролетарій, 1930. – 48 с.
37. Цветко С. І. Весільні звичаї і пісні болгар на Херсонщині (село Тернівка на Николаївщині) / С. І. Цветко // Вісник Одеської комісії краєзнавства. Ч. II-III. – Одеса, 1925. – С. 217-238.
38. Його ж: Символічні речі й обряди в болгарському веселлі в порівнянні з українськими / С. І. Цветко // Етнографічний вісник. Кн. 6. – 1928. – С.1-15.
39. Його ж: Юнацькі та Хайдутські пісні у болгар / С. І. Цветко // Етнограф. вісник 1927. – Кн. 3. – С.27-41.
40. Шевченко А. Етнічна меншина / А. Шевченко // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; Редкол. Ю. І. Рымаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра: Генеза, 1996. – С. 37.
41. Юшко Ю. В. До питання створення національних товариств на Україні в дослідженні історико-культурної спадщини національних меншостей / Ю. В. Юшко // Етнонаціональний розвиток в Україні та стан української етнічності в діаспорі: сутність, реалії, конфліктності – проблеми та прогнози на порозі ХХІ ст.: тези між нар. наук. практ. конфер. – К.: Чернівці, 1997. – С. 347-349.
42. Якубова Л. Центральна комісія національних меншин (ЦКМН) при ВУЦВК та її місцеві органи. 1924-1934 рр. / Л. Якубова // Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Міжвідомчий зб. наук. праць. – 2004. – № 14. – С. 329-365.

43. Ялі С. До справи вивчення грецького населення на Україні / С.Ялі // Краєзнавство. – 1927. – № 2. – С. 28-32.

The part of Ukrainian historical regional studies movement of the 1920s – early 1930s in studying the national minorities comprising then 30 per cent of the population of Ukraine is analysed in the article.

Key words: ukrainization, localization, national minorities, historical regional studies, societies, academic volumes.

Отримано: 14.09.2010

УДК 001(477)(092)«1876/1937»

А. М. Трембіцький

ПЕРЕБІГ ЖИТТЯ ТА ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВОЛОДИМИРА ЧЕХІВСЬКОГО (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ДЕРЖАВНОГО АРХІВУ ВІННИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ)

В статті коротко висвітлюється педагогічна діяльність голови уряду Директорії Володимира Чехівського (1876-1937) і вперше вводиться в науковий обіг віднайдені у фондах Державного архіву Вінницької області його автобіографія, написана власноручно ним 5 січня 1921 р. під час його перебування у Вінниці.

Ключові слова: голова уряду, викладач, Володимир Чехівський, Поділля.

В умовах державної незалежності та національного відродження України зростає потреба з вивчення та узагальнення досвіду багатьох діячів періоду Національно-демократичної революції і періоду українізації. Тим більше, що ці сторінки вітчизняного минулого до кінця 80-х рр. ХХ ст. були під забороною. У цьому зв'язку актуальною є тема персоналій, зокрема постаті В. М. Чехівського, який очолював уряд УНР часів Директорії.

До його особи звертається чимало професійних учених, дослідників і краєзнавців. Створено низку цікавих праць, які проливають світло на окремі факти життя та діяльності авторитетного державного й громадського діяча. Разом з тим, цілісної, комплексної картини в науковій літературі поки що не створено. Це стосується і перебігу про його діяльність в умовах радянської влади, які можна відтворити на основі залучення масиву нових документів, які досі не були введені в науковий обіг.

В 20-х р. ХХ – на початку ХХІ ст. постать голови уряду Директорії, знаного діяча Української Народної Республіки, митрополита Української Автокефальної Православної Церкви Володимира Чехівського фрагментарно висвітлювали у своїх працях В. Герасименко [6], В. Приходько [15], І. Преловська [8; 9; 10; 11; 12; 13; 14], А. Грищенко [26], О. Нечаєв [28], К. Завальнюк [27], В. Верстюк і Т. Осташко [22], І. Власовський [5], Е. Мельник [7], С. Раневський [16], Ф. Бульбенко (США) [23; 24], Д. Бурко (США) [4] та інші [17; 18; 19; 20]. Коротке гасло про нього подано в «Енциклопедії Українознавства-II» [21]. Водночас більшість відомостей з його життя й діяльності, а саме, його педагогічна діяльність так і залишаються малознаною для українських дослідників.

70 років тому з нагоди двадцятирічного ювілею більшовицького перевороту, 3-го листопада 1937 року [26] в «далеких нетрях радянської півночі скінчилось життя (розстріляний за вироком трійки УНКВС Ленінградської області в урочищі Сандармох у районі містечка Медвежогірська на півдні Карелії [22]) славетного борця за волю Української Церкви, за державність і свободу її народу» Володимира Мойсейовича Чехівського, – так у своїх спогадах писав його однодумець і сподвижник протопресвітер